

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ
СХІДНОЄВРОПЕЙСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ
ЛЕСІ УКРАЇНКИ**

ПРОГРАМА ВСТУПНОГО ІСПИТУ ДО АСПРАНТУРИ

Рівень вищої освіти	третій (освітньо-науковий)
Ступінь вищої освіти	доктор філософії (PhD)
Галузь знань	01 Освіта / Педагогіка
Спеціальність	011 Освітні, педагогічні науки
Нормативний термін навчання	4 роки
Вимоги до рівня осіб, які можуть розпочати навчання	ступінь магістра (ОКР спеціаліст)

Луцьк – 2019

Програма вступного іспиту до аспірантури для здобувачів ступеня доктора філософії (PhD): галузь знань 01 Освіта / Педагогіка; спеціальність 011 Освітні, педагогічні науки

Програму підготувала:

доктор педагогічних наук, професор

Р.М.Пріма

Узгоджено на засіданні Вченої ради

СНУ імені Лесі Українки

Протокол № 6 від 29 травня 2019 року

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Програма складена відповідно до вимог МОН України, Закону України «Про вищу освіту», постанови КМ України «Про затвердження Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах)», правил прийому до аспірантури СНУ імені Лесі Українки.

Зміст програми передбачає виявлення володіння майбутніми аспірантами досягненнями світової цивілізації в галузі педагогічної науки з урахуванням надбань української педагогічної думки та шкільної практики, багатотисячових педагогічних традицій українського народу; виявлення розуміння генези педагогічних категорій, володіння основами теорії навчання та виховання, сучасними педагогічними технологіями та методами науково-педагогічних досліджень.

Програма вступного іспиту до аспірантури включає в себе основний зміст засвоєних фахових дисциплін («Історія педагогіки», «Загальна педагогіка», «Методика виховної роботи»). Комплектація екзаменаційних білетів передбачає системне відображення ключових питань із зазначених складових частин програми.

Відповіді вступників до аспірантури повинні підтвердити повноту їх знань категорійно-понятійного апарату педагогічної науки, здатність мислити науково-педагогічними категоріями, вміння аналізувати й об'єктивно оцінювати педагогічні ідеї, теорії; здатність до науково-педагогічної творчості.

Майбутній аспірант (-тка) повинен (-на) *знати*: історію розвитку педагогіки, структуру та функції навчальної дисципліни, бути ознайомленим з різними педагогічними концепціями, підходами та поглядами вітчизняних та зарубіжних науковців на проблеми освіти та виховання; предмет навчальної дисципліни: закономірності, концепції та перспективи розвитку педагогіки як науки і навчальної дисципліни; тенденції та перспективи розвитку освіти в Україні та в розвинутих країнах; особливості пізнавальних процесів, шляхів забезпечення успішного навчання і розвитку особистості; нормативні та законодавчі документи про освіту.

Майбутній аспірант (-тка) повинен (-на) *уміти*: послідовно і систематично розвивати вміння аналізувати вплив історичних, культурних, філософських, психологічних, економічних, соціальних чинників і підходів на специфіку формування вищої освіти в різних країнах світу; вільно оперувати педагогічними знаннями, використовувати досвід сучасного викладання педагогіки та інших дисциплін; визначати завдання педагогічної науки відповідно до замовлення суспільства у сфері освіти; застосовувати теоретичні й емпіричні методи педагогічного дослідження; практично використовувати методи створення навчальних планів і робочих програм у вищому навчальному закладі, урахувати

динаміку розвитку змісту освіти; правильно обирати і застосовувати методи та методики науково-педагогічних досліджень.

2. ЗМІСТ ПІДГОТОВКИ ДО ВСТУПНОГО ІСПИТУ

Державні нормативно-правові документи про освіту, Закони України: «Про освіту»; «Про вищу освіту»; «Про загальну середню освіту»; «Про професійно-технічну освіту»; Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття»); Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012-2021 рр.; Концепція загальної середньої освіти (12-річна школа); Концепція профільного навчання в старшій школі; концепція розвитку професійної освіти і навчання в Україні (2010– 2020 р.); Державний стандарт базової і повної середньої освіти; державний стандарт початкової загальної освіти; Державні стандарти професійної освіти; критерії оцінювання навчальних досягнень учнів (вихованців) у системі загальної середньої освіти.

Педагогіка як наука, її становлення та розвиток

Педагогіка як наука про виховання, навчання та розвиток особистості. Ретроспективний аналіз розвитку педагогіки (етапи розвитку педагогіки: донауковий, етап виникнення теоретичних концепцій виховання і освіти, етап розвитку педагогічної науки). Предмет, основні категорії педагогіки. Методологія педагогіки. Структура педагогіки. Зв'язок її з іншими науками. Завдання педагогіки на сучасному етапі розвитку суспільства. Різноманітність течій зарубіжної педагогіки. Наукові дослідження як шлях вирішення проблем педагогіки. Основні елементи педагогічного дослідження. Поняття виміру в педагогіці, вимірні шкали. Методи науково- педагогічного дослідження. Етапи дослідження. Аналіз і оформлення результатів дослідження. Документація дослідження.

Особистість як предмет виховання та умови її розвитку

Особистість та умови її розвитку. Суть особистості за К. Роджерсом. Індивід і індивідуальність. Роль свідомості та самосвідомості у розвитку особистості. Підструктури особистості як особистісні якості людини: мотивування, цілепокладання, орієнтування, самоактуалізація, самореалізація, самоконтроль, самооцінка. Внутрішні та зовнішні фактори розвитку особистості. Середовище розвитку особистості: географічне, соціальне, близьке середовище. Спадковість у людському розвитку. Соціалізація і становлення особистості. Фактори соціалізації. Роль виховання у розвитку людини і формуванні її особистості. Вікові й індивідуальні особливості розвитку. Діагностика розвитку. Врахування вікових та індивідуальних особливостей особистості в процесі виховання і навчання.

Теорія виховання

Суть і зміст процесу виховання. Основні закономірності і принципи виховного процесу. Національне виховання, його суть і зміст. Зміст виховання в зарубіжних країнах. Теоретико-методологічна характеристика основних напрямів виховання, шляхів їх реалізації в різних типах навчальних закладів. Технології виховання. Загальні методи, засоби виховання: класифікація, характеристика, шляхи реалізації, умови вибору. Організаційні форми виховної роботи: класифікація, характеристика, шляхи реалізації, умови вибору. Актуальні проблеми теорії та практики національного виховання (громадянське виховання, патріотичне виховання, цінності виховання, соціально-правове виховання, особистісний підхід у вихованні, духовний розвиток особистості). Українська народна педагогіка про виховання дітей і молоді. Учнівське та студентське самоврядування. Основи сімейного виховання. Взаємодія навчального закладу і сім'ї. Система організації виховання у вищій школі. Особистість педагога як найважливіший суб'єкт-суб'єктний чинник навчально-виховного процесу. Педагогічна майстерність педагога.

Дидактика

Поняття дидактики. Основні категорії дидактики. Дидактика та методика викладання окремих предметів. Методологія процесу навчання. Основні функції навчання: освітня, виховна, розвивальна. Характеристика основних ланок навчального процесу у вищій школі. Принципи організації процесу навчання у вищій школі. Співвідношення теорії і практики у процесі навчання. Прогностичні моделі навчання ХХІ ст. Психолого-педагогічні основи навчально-пізнавальної діяльності учнів. Структура процесу засвоєння знань: сприйняття, осмислення, розуміння, узагальнення, закріплення, використання на практиці. Зміст та мета освіти в сучасній школі. Тенденції розвитку і вдосконалення змісту освіти. Поняття форми організації навчання. Класно-урочна система навчання. Лекційно-семінарська система навчання. Модульно-розвивальна система навчання. Позаурочні форми навчання. Актуальні проблеми дидактики на сучасному етапі. Зв'язок дидактики з конкретними методиками. Поняття методів навчання. Принципи класифікації методів навчання. Характеристика методів навчання на основі зовнішніх форм їх прояву. Критерії вибору методів навчання. Поняття змісту освіти та його основні значення. Співвідношення науки і навчального предмета у змісті навчання. Психолого-педагогічні умови інтенсифікації навчання на сучасному етапі розвитку вищої освіти. Навчальна програма і навчальний план як схематичні проекти змісту вищої освіти. Міжпредметна координація у процесі навчання. Умови оптимізації побудови навчальних планів і програм. Використання грифів при оптимізації побудови навчального плану і програми. Контроль, перевірка та оцінка знань учнів. Значення, функції та об'єкт контролю. Види контролю знань. Методи контролю. Проблеми оцінки знань

учнів. Перспективи тестової перевірки знань учнів.

Історія розвитку освіти й педагогічної думки у світі

Виховання у первісному суспільстві. Розвиток школи та педагогічних ідей у середньовічній Європі. Виникнення університетів. Школа та педагогічна думка в епоху Відродження та Реформації. Я.А.Коменський – засновник педагогіки нової доби. Теорія навчання Я.- А.Коменського. Дидактичні погляди вченого-педагога. Шкільництво, виховання та педагогічна думка країн Європи в XVII – XIX ст. Навчання та професійна орієнтація молоді за Локком. Місце педагогічних ідей Дж.Локка в сучасній системі навчання та виховання. Педагогічні погляди Ж.Ж. Руссо. Природне і вільне виховання у працях Ж.Ж. Руссо. Педагогічна діяльність і спадщина Й.Песталоцці (ідея виховуючого навчання, розробка методики початкового навчання і деяких часткових методик). Ідеї розвиваючого навчання, природо- і культуровідповідності у педагогічній спадщині Фрідріха Адольфа Дістервега. Головні тенденції розвитку школи та педагогічної думки зарубіжних країн у першій половині XX ст. Педагогічні погляди на дошкільне виховання Марії Монтесорі. Джон Дьюї – яскравий представник педагогічного «інструменталізму». Ідеї вільної шкільної общини у педагогічній діяльності О. Нілла. Традиції вальдорфської школи Р. Штайнера і їхнє сучасне продовження. Експериментальні школи США (У. Кілпатрік і метод проектів, Е. Паркхерст і Дальтон- план та ін.). Сучасна система освіти в найрозвиненіших країнах світу.

Історія розвитку освіти й педагогічної думки в Україні

Українська народна педагогіка – джерело наукової педагогіки. Виховання, школа та педагогічна думка Київської Русі. Становлення та розвиток національної системи виховання, педагогіки в епоху українського Відродження (XVI-перша пол. XVIII ст.). Формування системи вищої освіти у XVIII-XX ст. Система вищої педагогічної освіти в Україні. Педагогічні погляди Григорія Сковороди. К.Д.Ушинський і розвиток педагогіки в Україні. Педагогічні погляди І.Я.Франка. Внесок Софії Русової у розвиток української педагогіки. Головні тенденції розвитку освіти та педагогічної думки України в XIX на початку XX ст. Розвиток національного шкільництва і педагогіки в 1917-1919 рр. Новаторські педагогічні ідеї в Україні у 20-ті роки XX ст. Стан розвитку освіти та педагогіки України в 30-80-і роки XX ст. Відродження національної системи виховання, школи, педагогіки в період становлення незалежності України. Розвиток освіти та педагогічної думки на сучасному етапі.

Теоретичні основи професійної освіти

Нормативно правові документи, що регулюють діяльність системи освіти, визначають основні напрями її реформування. Основні категорії професійної педагогіки, їх характеристика. Управління закладами освіти. Пошуки шляхів удосконалення навчально-виховного процесу у навчальних закладах. Формування особистості майбутнього фахівця у класичних університетах та

інших вищих навчальних закладах. Студент як суб'єкт навчально-виховного процесу. Навчальний час студента. Права та обов'язки студентів. Інтеграція навчальної і наукової діяльності. Базовий і варіативний компоненти у змісті освіти. Фундаментальні принципи розвитку сучасної освіти. Основні протиріччя розвитку сучасної освіти. Національна освіта як соціокультурне явище. Неперервна освіта як філософська і педагогічна категорія. Організаційно-педагогічні засади ступеневої освіти в Україні. Тенденції розвитку неперервної освіти в Україні. Неперервна освіта як світова тенденція. Система освіти України. Вища освіта. Післядипломна освіта. Дистанційна освіта. Самоосвіта. Освіта дорослих. Андрагогіка як наука про освіту дорослих. Професійне навчання на виробництві. Концептуальні засади розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції в європейський освітній простір. Акмеологія професійної освіти в контексті методології сучасної науки. Наступність у діяльності навчальних закладів. Теорія та методика організації навчально-виробничої, виробничої та навчальної практик у закладах вищої освіти. Специфіка практичної підготовки на фахівця. Права та обов'язки студентів при проходженні практики. Організація і керівництво навчально-виробничої, виробничої та навчальної практикою студентів.

3. ОРІЄНТОВНИЙ СПИСОК ПИТАНЬ ДО ВСТУПНОГО ІСПИТУ

Загальні основи педагогіки

1. Поняття про педагогіку як науку та її основні категорії.
2. Різноманітність течій зарубіжної педагогіки.
3. Методи та методика науково-педагогічних досліджень.
4. Взаємозв'язок педагогічної теорії та педагогічної практики. Сучасні педагогічні технології навчання і виховання.
5. Система педагогічних наук. Зв'язок педагогіки з іншими науками.
6. Фактори розвитку особистості та їх взаємозв'язок.
7. Вікові та індивідуальні особливості розвитку особистості та їх урахування у педагогічному процесі.
8. Педагогічний процес як цілісна система.
9. Функції вчителя та основні вимоги до нього.
10. Українська народна педагогіка – джерело наукової педагогіки.

Теорія виховання

1. Виховання як провідний фактор розвитку та формування особистості.
2. Проблема мети виховання у сучасній педагогіці. Сутність процесу виховання.
3. Основні принципи виховання. Інноваційні концепції виховання.
4. Основні положення Концепції національного виховання.
5. Концепція громадянського виховання.
6. Зміст виховання в сучасних умовах.
7. Поняття про методи виховання.

8. Шляхи виховання гуманізму та моральності школярів, формування духовної культури.
9. Спільна виховна робота школи, сім'ї та громадськості.
10. Завдання та функції класного керівника.
11. Поняття «технологія», «технологія виховання», «інноваційні технології виховання».

Дидактика

1. Поняття дидактики. Основні категорії дидактики.
2. Психолого-педагогічні засади навчально-пізнавальної діяльності учнів.
3. Загальне поняття про зміст освіти в сучасних умовах.
4. Поняття про процес навчання.
5. Система дидактичних принципів. Розкрити зміст одного з них(за вибором).
6. Форми організації навчання. Типологія уроків.
7. Види навчання. Особливості проблемного, розвивального модульно-розвивального навчання.
8. Загальне поняття про методи навчання. Різні класифікації методів навчання.
9. Особливості використання комп'ютерної техніки, мультимедійних систем у навчанні.
10. Контроль та оцінювання результатів навчально-пізнавальної діяльності учнів.
11. Поняття форми організації навчання.
12. Історія педагогіки – складова частина духовної культури; її предмет та джерела.
13. Розвиток принципів природовідповідності та культуровідповідності виховання в західноєвропейській педагогіці XVII-XIX ст. (Я.А. Коменський, Ж.-Ж. Руссо, Й.Г.Песталоцці, Ф.В.А.Дістервег).
14. Соціально-педагогічна та загальнокультурна діяльність братських шкіл України XVI-XVII ст. Вплив Києво-Могилянської академії на розвиток просвіти, школи та педагогіки слов'янських народів.
15. Проблеми формування особистості у зарубіжній педагогіці XVII-XIX ст. (Д.Локк, Ж.-Ж. Руссо, Й.Г.Песталоцці, Й.Ф.Герbart, Ф. В.А. Дістервег).
16. Проблеми трудового виховання та зв'язку навчання з продуктивною працею в західноєвропейській педагогічній теорії та практиці(Ж.-Ж.Руссо, Й.Г.Песталоцці, Р.Оуен та ін.).
17. Головні тенденції розвитку освіти та педагогічної думки України в XIX – на початку XX ст.
18. Українські діячі культури та демократи-просвітителі про основні проблеми виховання та навчання (Т.Г.Шевченко, Леся Українка, П.А.Грабовський, І.Я.Франко).
19. Українська педагогіка другої половина XIX - поч. XX ст. про взаємодію національного та загальнолюдського у формуванні особистості (О.Духнович, М.П.Драгоманов, Б.Д.Грінченко, Х.Д.Алчевська, С.Ф.Русова).

20. Національно-культурні засади навчально-виховної роботи у школах України у 1917-1931 р.р.

21. Питання морального, естетичного, трудового та громадського виховання у педагогічній теорії та практиці А.С.Макаренка та В.О Сухомлинського.

22. А.С.Макаренко, В.О.Сухомлинський про вчителя, розвиток його особистості й досягнення ним вершин педагогічної майстерності.

Теоретичні основи професійної освіти

1. Нормативно-правові документи, що регулюють діяльність системи освіти, визначають основні напрями її реформування.

2. Національна освіта як соціокультурне явище. Філософія освіти: поняття і предметне поле. Освіта в контексті глобалізації. Технологізація освіти як історична неперервність. Неперервна освіта як філософська і педагогічна категорія.

3. Організаційно-педагогічні засади ступеневої освіти в Україні. Тенденції розвитку неперервної освіти в Україні. Неперервна освіта як світова тенденція. Світові тенденції в організації неперервної освіти. Ступенева освіта та шляхи її впровадження в практику.

4. Роль викладача в якісній підготовці фахівців різних галузей. Функції викладача. Поняття “педагогічна майстерність” викладача, її вплив на результат навчання студентів.

5. Види та цілі спілкування педагога зі студентами. Роль спілкування викладача зі студентами в навчально-виховному процесі.

6. Рівень знань, умінь і навичок викладача з методики викладання навчальних дисциплін та його вплив на рівень знань, умінь і навичок учнів і студентів з конкретної навчальної дисципліни.

7. Загальні тенденції реформування сучасних систем професійної освіти. Характеристика методів професійного навчання.

8. Професійна орієнтація, її складові, основні завдання та підходи до їх розв’язання на сучасному етапі розвитку освіти в Україні.

9. Аксіологічні основи розвитку професійно-педагогічної освіти.

10. Вимоги до професійної компетентності сучасного фахівця.

11. Розвиток вищої школи в Україні відповідно до вимог Болонського процесу.

12. Значення професійно-педагогічної освіти для цивілізаційного розвитку, її вплив на розвиток суспільства.

13. Роль навчання, самовиховання та професійної підготовки особистості у професійному розвитку.

14. Професійна етика, її значення у професійній діяльності. Взаємозв’язок професійної етики і професійної культури особистості

15. Сучасні парадигми професійної освіти в Україні.

16. Роль професійного самовизначення у формуванні особистості.

17. Суспільна й особистісна цінність неперервної професійної освіти.

4. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАТЬ НА ВСТУПНОМУ ІСПИТІ

Оцінювання відповіді вступника до аспірантури відбувається на підставі виявленого рівня його підготовленості до науково-дослідної й дослідно-експериментальної діяльності в галузі теорії навчання, ступеня й глибини бачення ним нагальних педагогічних проблем і шляхів їх вирішення.

Критерії оцінювання:

- знання першоджерел і вміння використовувати їх зміст й основні ідеї при аналізі педагогічних проблем;
- оволодіння змістом педагогічних принципів та категорій, вміння оперувати ними при викладенні теоретичного матеріалу;
- уміння демонструвати та аргументувати свої погляди;
- здатність до проведення самостійних наукових досліджень в обраній галузі (спеціалізації).

Критерії оцінювання відповіді на білет (максимальна оцінка – 100 балів)

90-100 балів	Якщо під час відповіді на питання продемонстровано вільне оперування педагогічними знаннями з усіх галузей педагогічної науки, здатність підтримати проблемну дискусію, професійну ерудицію в передбачуваній сфері наукового дослідження, поінформованість щодо найбільш важливих педагогічних ідей, які висловлювалися в минулому та є предметом наукових дискусій сьогодні, володіння поняттєво-категоріальним апаратом сучасної педагогіки; виявлено науково-аналітичні здібності, здатність виокремлювати педагогічні факти, явища, події й описувати їх мовою педагогічної науки, використовувати теоретичні знання як основу й метод пізнання, знаходити й бачити проблеми для здійснення актуальної науково-педагогічної діяльності, комбінувати знання для більш глибокого розуміння проблем і збагачення професійних знань.
75-89 балів	Якщо загалом розкрито зміст питань, показано загальну наукову ерудицію, науково-аналітичні здібності, проте не виявлено та не обґрунтовано сучасні проблеми в розвитку педагогічної науки не

	наведено власне бачення шляхів їх вирішення.
60-74 бали	Ставиться вступникові до аспірантури, який розкрив основний зміст питань, однак припустився окремих неточностей у трактуванні провідних науково-педагогічних категорій, концепцій та стратегій розвитку освіти.
0-59 балів	Фіксується у випадку відсутності знань науково-теоретичних джерел та основних проблем обраної наукової спеціальності, за умов неадекватної відповіді на питання білетів, нерозуміння сутності проблеми, що обговорюється, нездатності відповісти на основні та додаткові запитання та при відмові давати відповідь й виконувати екзаменаційне завдання.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Амонашвили Ш.А. Паритеты, приоритеты и акценты гуманизации образования // Педагогика. 2000. № 2. С. 11–16.
2. Андрущенко В.П. Основні тенденції розвитку вищої освіти України на рубежі століть // Вища освіта України. 2001. № 1. С. 11–17.
3. Балл Г.О. Особиста свобода і гуманізація освіти // Практична психологія і соціальна робота. 2001. № 1. С. 2–5.
4. Беланова Р. А. Гуманізація та гуманітаризація освіти в класичних університетах (Україна-США) : монографія. К. : Центр практичної філософії, 2001. 216 с.
5. Бех І. Д. Виховання особистості: сходження до духовності. Київ : Либідь, 2006. 272 с.
6. Бех І. Д. Виховання особистості: У 2 кн. Кн. 2: Особистісно орієнтований підхід: науково-практичні засади. Київ : Либідь, 2003. 344 с.
7. Борисенко В. Традиції і життєдіяльність етносу: на матеріалах святково-обрядової культури українців: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. К. : Унісерв, 2000. 191 с.
8. Ващенко Г. Виховний ідеал. Полтава : Полтавський вісник, 1994. 192 с.
9. Виговський М. Києво-Могилянська Академія у 18 ст. // Київська старовина. 1992. № 6. С. 86–88.
10. Вишневецький О.І. Теоретичні основи сучасної української педагогіки: посібник для майбутніх аспірантів вищих навч. закл.. Дрогобич: Коло, 2003. 180 с.
11. Вітвицька С.С. Основи педагогіки вищої школи: Методичний посібник

- для майбутніх аспірантів магістратури. К.: Центр навчальної літератури, 2003. 316 с.
12. Власова О.І. Основи психології та педагогіки: Підручник. Київ : Знання, 2011. 333 с.
  13. Год Б. Ідея всебічного й гармонійного виховання особистості в історико-педагогічній ретроспективі // Шлях освіти. 2004. № 3. С.43–48.
  14. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 374 с.
  15. Державна національна програма «Освіта» (Україна ХХІ століття). – Київ : Райдуга, 1994. 61 с.
  16. Дидро Д. Сочинения в 2 т. / Дени Дидро ; пер. с фр. ; сост. и ред. В. Н. Кузнецов. Т. 1. М. : Мысль, 1986. 415 с.
  17. Драч І. Ф. Григорій Сковорода / І. Ф. Драч, С. Б. Кримський, М. В. Попович. К. : Молодь, 1984. 216 с.
  18. Д'юї Джон. Досвід і освіта / перекл. з англійської Марії Василечко. Львів : Кальварія, 2003. 84 с.
  19. Євтух В.Б. Вступ до етнопедагогіки: Навчальний посібник. Київ : ВПЦ „Київський університет”, 2004. 88 с.
  20. Євтух В.Б. Етнопедагогіка. Ч.1. Навч.посібник.К. : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2003. 149 с.
  21. Згуровський М.З. Болонський процес: головні принципи та шляхи структурного реформування вищої освіти України. Київ : НТУУ «КПІ», 2006. 544 с.
  22. Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності // Інформац. зб. Міністерства освіти України. – Київ, 2000. №22. С.7–21.
  23. Концепція Державної програми розвитку освіти на 2006–2010 рр. [розп. № 396 р. від 12.07.06.] // Орієнтир. 2006. №26. С. 12–14.
  24. Кремень В. Г. Вища освіта України і Болонський процес : навч. посіб. / В.Г. Кремень. – Тернопіль : “Навчальна книга-Богдан”, 2004. 384 с.
  25. Кремень В. Г. Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати. К. : Грамота, 2005. 448 с.
  26. Кривчик Г.Г. Сучасна Українська національна ідея в історичному вимірі / Г.Г. Кривчик // Грані. – 2006. – № 2. – С. 3–9.
  27. Кушнарєнко Н.М. Наукова обробка документів : підручник / Н.М. Кушнарєнко, В.К. Удалова. 4-те вид., переробл. і доповн.К. : Знання, 2006. 334 с.
  28. Левківський М.В. Історія педагогіки : Підручник. К. : Центр навч. літератури, 2003. 360 с.

29. Максимов В.Г. Педагогическая диагностика в школе: Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. Заведений. М. : Издательский центр "Академия", 2002. 272с.
30. Марушкевич А.А. Актуальні проблеми науково-педагогічної спадщини Івана Огієнка: Навчальний посібник з педагогіки (цикл лекцій). Київ : Вид." АСМІ", 2005. 312 с.
31. Марушкевич А.А. Основи педагогіки: Навчальний посібник. Київ : ВПЦ Київський університет, 2007. 123 с.
32. Марушкевич А.А. Педагогіка вищої школи: Теорія виховання. Навчальний посібник. Київ : ВПЦ Київський університет, 2006. 60 с.
33. Марушкевич А.А., Кошечко Н.В. Педагогіка вищої школи: Навчальний посібник (модульне навчання). Київ : ВПЦ Київський університет, 2007. 80 с.
34. Марушкевич А.А. С.Ананьїн (1873-1942): Педагогічні ідеї (Цикл лекцій): Навчальний посібник з педагогіки. Київ: Знання, 2011. 152 с.
35. Марушкевич А.А. Родинна педагогіка: Навчально-методичний посібник. Київ : Вид. ПАРАПАН, 2002.
36. Мельничук О. С. Історія педагогіки України: Навчальний посібник. Видання 2-е, доп. і переробл. Кіровоград : ТОВ Імекс ЛТД, 2001. 179 с.
37. Микитюк О.М. Становлення та розвиток науково-дослідної роботи у вищих педагогічних закладах України (історико-педагогічний аспект). Харків : Харківський пед. ун-т ім. Г.С. Сковороди, 2001. 256 с.
38. Модернізація освіти України у контексті євроінтеграційних процесів: історико- педагогічний аспект: Монографія / За ред. Н.Г. Сидорчук. – Житомир : ЖДУ, 2008. 300 с.
39. Освітні інновації у вищих навчальних закладах України : каталог / МОНУ ; Наук.-метод. центр вищої освіти [уклад. : В. І. Соколов, В. В. Висоцька ; (відп. ред. К. М. Левківський)]. Київ : Стилос, 2003. 336 с.
40. Освітні технології: навч.-метод. посіб. / О.М. Пехота, А.З. Кіктенко, О. М. Любарська ; [за ред. О. М. Пехоти]. К.: А.С.К., 2003. 255 с.
41. Плахотнік О.В. Основи загальної та військової екології: Видання 2-е, доповнене. Навчально-методичний посібник. К. : ТОВ Інфодрук , 2012. 310 с.
42. Прокопенко І.Ф. Педагогічні технології: Навч.посіб. Харків : Колегіум, 2005. 224 с.
43. Сисоєва С.О. Основи педагогічної творчості: підруч. Київ : Міленіум, 2006. 346 с.
44. Сухомлинська О.В. Історико-педагогічний процес: нові підходи до загальних проблем. К. : АПН України, 2003. 68 с.
45. Сухомлинська О. Духовно-моральне виховання дітей та молоді в

- координатах педагогічної науки і практики // Шлях освіти. 2006. № 1. С. 2–8.
46. Сухомлинська О. Історико-педагогічний процес в Україні: регіональний вимір // Шлях освіти. 2007. № 2. С. 42–48.
47. Сухомлинська О. Методи досліджень історико-педагогічних реалій другої половини ХХ століття. Шлях освіти. 2007. № 4. С. 9–12.
48. Українська педагогіка в персоналіях. В 2-х кн. – Кн. 2 / За ред. О.В. Сухомлинської. Київ : Либідь, 2005. 550 с.
49. Феномен інновації: освіта, суспільство, культура / За ред. В. Кременя. – Київ: Педагогічна думка, 2008. 471с.
50. Філософія освіти в сучасній Україні. К. : Міністерство освіти України, 1997. 544 с.